

ОСОБЛИВОСТІ ЗБИРАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТОМ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Питання щодо можливості збирання та подання до суду електронних доказів гостро постало в умовах сучасних викликів, якими спочатку стало введення на всій території України карантину, а у подальшому – воєнного стану. Така можливість фактично стала однією з гарантій забезпечення вільного доступу до правосуддя. У цьому світлі актуальним вбачається дослідження проблематики збирання та використання електронних доказів у господарському процесі як права адвоката, необхідного для ефективного надання правової допомоги клієнтові.

Однією з дій, які має право вчиняти адвокат під час здійснення адвокатської діяльності з метою виконання договору про надання правової допомоги, є збирання доказів. Адвокат має право збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними [1].

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 73 ГПК України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин чи фактів, що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Одним із засобів, якими встановлюються такі дані, є електронні докази [2].

Електронними доказами є інформація в електронній формі, що містить відомості про обставини, які мають значення для справи. Такими доказами можуть бути електронні документи, фотографії, відео- та звукозаписи, текстові документи, веб-сайти, текстові, мультимедійні, голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Вказана інформація може бути збережена на портативних пристроях, таких як карти пам'яті, мобільні телефони та інші, серверах, системах резервного копіювання, в мережі Інтернет тощо.

Питання допустимості електронних доказів неодноразово розглядалося Верховним Судом. Особливий інтерес для суб'єктів господарювання становить можливість надавати до суду у якості доказів електронні листи та переписку.

Так, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 27.11.2018 року у справі № 914/2505/17 зазначено, що, відповідно до ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронним є документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Допустимість електронного документа як доказу не може

заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму.

Верховний Суд прийшов до висновку, що у випадку, коли позивач визнавав приналежність йому як юридичній особі електронної адреси, а відповідач не заперечував здійснення ним електронної переписки з позивачем за даним договором та приналежність йому електронних адрес для листування, роздруківка електронного листування є належним та допустимим доказом у справі у відповідності до приписів ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», оскільки сила електронного документа як доказу не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму та не підтверджується додатково показами свідків – учасників переписки [3].

Також слід відзначити висновок, викладений у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 07.10.2021 року у справі № 921/768/19, а саме що не може вважатися належним письмовим доказом і бути доказом у справі роздруківка електронного листування, яка не відповідає вимогам Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», не містить електронного підпису – обов'язкового реквізиту електронного документа, оскільки у такому разі неможливо ідентифікувати відправника повідомлення і зміст такого документа не захищений від внесення правок і викривлення [4].

Принциповою різницею у вказаних вище справах є те, що у першому випадку сторони визнавали належність їм електронних адрес та факт здійснення переписки, що дозволило ідентифікувати відправника та отримувача повідомлень.

З наведеного можна зробити висновок, що для визнання електронних листів або переписки допустимими доказами у справі необхідно дотриматися наступних умов: по-перше, підтвердити належність електронної адреси, номера телефона, інших засобів зв'язку відправнику та отримувачу, що можна зробити, зазначивши їх у договорі, окремому листі або у інших спосіб; по-друге, документи, які відправляються електронним листом або повідомленням, мають бути підписані кваліфікованим електронним підписом.

До суду електронні докази можна подавати в оригіналі або в електронній копії, яка має бути засвідчена електронним підписом, що прирівнюється до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги». Крім того, в учасників справи є можливість подати електронні докази до суду в паперових копіях, що посвідчені в порядку, передбаченому законом, і які не вважатимуться паперовими доказами [2].

Право посвідчувати копії документів у справах, які він веде, надається адвокатуві на підставі п. 9 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Для цього на паперовій копії доказу нижче реквізиту «Підпис» необхідно вказати «Згідно з оригіналом», найменування посади, власне ім'я та прізвище, дату засвідчення копії та проставити особистий

підпис.

Від електронного доказу слід відрізнити електронну копію оригіналу паперового документа, якою є візуальне подання паперового документа в електронній формі, що отримують скануванням або фотографуванням паперового документа. Відповідність оригіналу та правовий статус такої копії може бути засвідчений кваліфікованим електронним підписом адвоката.

Господарським процесуальним законодавством передбачено обов'язок кожної сторони довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. У зв'язку з цим адвокату для здійснення представництва необхідно зібрати докази, у тому числі електронні, для подання їх до суду.

Специфічним правом адвоката, яке не може бути реалізоване будь-яким іншим учасником господарського процесу, є право на звернення з адвокатськими запитами. Саме дане право закріплено у ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» як перше, що підкреслює його виключну значимість для здійснення представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі.

Адвокатським запитом є письмове звернення адвоката до органу державної влади чи місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту. До адвокатського запиту обов'язково додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [1].

Особливостями збирання доказів на підставі адвокатського запиту є безкоштовність отримання інформації та копій документів (обсягом не більше десяти сторінок); встановлення строків надання відповіді на запит; необхідність надання документів, які підтверджують повноваження адвоката; встановлення відповідальності за порушення вимог закону щодо надання відповіді на запит.

У контексті змін господарського процесуального законодавства, а саме закріплення можливості підтверджувати обставини по справі електронними доказами, набуло актуальності питання щодо можливості направлення адвокатського запиту в електронній формі. У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатський запит розглядається як письмовий документ. Проте у разі необхідності отримання електронного доказу доцільним вбачається направлення адвокатського запиту в такій же формі.

Разом з тим, хоч внесення змін до нормативно-правових актів, якими врегульовано порядок подання адвокатського запиту та надання відповіді

на нього, щодо можливості подання адвокатського запиту в електронній формі, на думку автора, є доцільним, та на даний момент норми чинного в Україні законодавства дозволяють подавати адвокатські запити в електронній формі.

Так, відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму [5]. Відповідно до ч. 4 ст. 18 Закону України «Про електронні довірчі послуги», кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису [6].

Таким чином, адвокатський запит у електронній формі, підписаний кваліфікованим електронним підписом адвоката, має таку ж юридичну силу, як і адвокатський запит у паперовій формі, підписаний власноручним підписом. Зауважимо також необхідність належним чином посвідчити електронні копії паперових документів, які обов'язково додаються до адвокатського запиту. У разі виконання зазначених умов юридична сила адвокатського запиту внаслідок його електронної форми не може бути заперечена.

Список використаної літератури:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI: станом на 16 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 21.10.2022).
2. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII: станом на 15 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 21.10.2022).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 27.11.2018 р. у справі № 914/2505/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568> (дата звернення: 21.10.2022).
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 07.10.2021 р. у справі № 921/768/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214038> (дата звернення: 21.10.2022).
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV: станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 24.10.2022).
6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII: станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 24.10.2022).